

ИЗЛАЗИ
ушорником, четвршком
и недељом

ЦЕНА:
за 1 месец 1 динар
или 1 круна

Претплату примају све поште у
Србији и иностранству

ЗВЕЗДА

ПОРОДИЧНИ ЛИСТ

Претплату треба слати:
ШТАМПАРИЈИ
ПАВЛОВИЋА И СТОЈАНОВИЋА

Неплаћена писма не примају се

Рукописи не враћају се.

УРЕДНИШТВО СЕ НАЛАЗИ
У ДУБРОВАЧКОЈ УЛ. БР. 9

БРОЈ 10 ПР. Д.

Уредник: Јанко М. Веселиковић

БРОЈ 10 ПР. Д.

СУЗЕ МЛАДОСТИ

Моје бистре сузе из младости ране
Сијале су дуго у животу мом,
Као капље росе са листа и гране
У мирисној дољи, врту шареном.

Ах, али је време покидало цвеће,
И лепога савка нество је сјај,
Суморна се машта повија и креће,
Опустелим пољем, кроз негдашњи рај.

Само једна суза остала је мени,
И у сетној души, у окриљу сна,
Под снежаним велом зиме и студени
Залеђена тако трепери и сја!

Сокољанин.

ПРВА ЉУБАВ

НОВЕЛА

— Пера Одавић —

(НАСТАВАК)

Те сам ноћи с неким нарочитим задовољством легао у кревет: знао сам да ми у оној ноћној тишини неће ништа сметати да дуго мислим на њу, и да је замишљам и како оно улази, и како се клања, и како игра и на конопцу и на лопти и на коњу; а за то требало ми је само да затворим очи, па да је одмах видим пред собом. У том, дакле, великом уживању неће ме, мислио сам, ништа узнемиравати. Али преварио сам се; јер не потраја дуго, а ја, поред тих лепих мисли, од којих сам се задовољству надао, од једном почех назирати и неке друге, истина нејасне мисли које су се тако рећи, криле иза оних првих, али због којих ми се толико задовољство и одушевљење поче местимице представљати као нешто недопуштено, нешто рђаво. А то је дошло свакако због тога, што су ми морале пасти на памет оне многе приче (а какве све приче не чујемо ми деца ненажњом ста-

ријих!) приче о томе како женске могу да занесу младиће, како и најбољег младића могу да упропасте, а како се њима ни у каквој прилици не треба подавати; па сам се на свој начин трудио да то објасним себи. И с том сам се мишљу носио можда више од по сата, док и ту једину тачку на хоризонт својих мисли није отерала невиност мојих тринаест година, те заспах сном праведничким.

Кад сам се сутра дан пробудио, опет ми прва помисао беже о њој. Мислио сам, на који ћу начин моћи доћи до новаца да што чешће идем у циркус. Знао сам да ми отац неће више дати: био сам једаред с њима и то је довољно. Још сам се једино у матер надао. Кад год је у чему била задовољна с нама, она нас је обично награђивала, истина увек тако као да та награда дође сасвим случајно, и шта више правила се као и да не примећује, колико се ми томе обрадујемо. Мислио сам, дакле, ако будем добар за неколико дана, да ће ми, свакако, дати пара колико ми треба за циркус. И већ сам тражио начина, како ћу јој се представити као добар. А за то ми није много требало, јер сам знао шта воли а шта не воли. Све ми је то још тог првог јутра прошло кроз главу. Међутим, као што ћете одмах видети, све је то било излишно. Чим сам дошао у школу чујем како њих неколицина говоре о синоћној представи. Оставим књиге на своје место, па и ја приђем к њима. Говорили су о овоме о ономе, о коњима, о јахачима, о гимнастичарима а, што ми је већ било криво, њу нико и не спомену. Изгледа да им се све остало више допало но она. Један само, и то као узгред, спомену њу. »Видиш« рећи ће на то онај из суседства: »ја вам нисам ни рекао, да је с матером на стану у нашој кући; једна наша укућанка издала им је једну собу, па се код ње и хране«.

Док они остали и не обратише пажњу на ту новост, мени срце залупа, и осетих како ми крв удари у образе. »Треба само да се мало ближе спријатељим с њим« мислио сам »па је могу свакога дана виђати и познати се с њом.« Ја сам се с тим другом и дотле прилично пазио, и одлазио ја к њему и долазио он к мени, али није никада међу нама било оне праве другарске интимности и љубави. Но пошто видех, колико ми у тој прилици може бити од потребе, то му одмах приђох

и почех разговарати с њим, и одмах сам толико био успео, да сам га на првом »фртаљу« после тога частио, а што је он драговољно примио, ма да верујем да му ни на крај памети није било да се запита о мени: од куд од једном толико љубазности с његове стране, и шта треба да значи та његова толика издашност и луксуз?

Срећом, и он је волео циркус, и још тог истог дана, после школе, одемо до циркуса. Кад је било време да се вратим, ја му понудим да руча код нас. Он се испрва мало затезао, али кад му рекох да иде прво да јави матери, пошто је ту близу, он пристаде, па позва и мене да као поткрепим молбу. И мати му допусти, али с тим, да одмах по ручку дође кући. А то је баш било оно на што сам и сам смерао: како је био четвртак, читаво по подне било нам је слободно, па сам га зато и позвао како бих му одмах по ручку предложио да одемо к њему, да се тамо играмо, пошто је његово двориште било много веће од мога. Овако, пак, тај мој предлог био је излишан, пошто му је било наређено да одмах по ручку дође кући, а што ћу му се и ја придружити — ништа од тога. Па тако је и било: чим смо ручали, одемо к њему. Испрва смо седели у његовој соби (он је био јединац у мајке па је имао и своју собу), али, пошто то није годило мојим рачунима, то се у брзо затим спустимо на двориште. Ја сам већ знао где је њихова соба, а све сам тако удешавао, да се у игри најчешће нађемо испод њихова прозора. А у њихову собу ишло се са дворишта преко неколико дрвених ступова, па онда кроз један као ходник отворен са стране дворишта тако, да је читавом својом дужином био као нека врста балкона. Дужином тог ходника било је неколико соба које је отац тог мог друга издавао сиротнијим људима.

Ја сам поуздано веровао да ће она, ако је само код куће, морати изићи да види шта радимо, јер нисам сумњао да ће нас чути, пошто смо ми доле више викали но што смо шапутали. И нисам се преварио. Не потраја дуго, кад, а она изиђе из своје собе, и појави се горе на оном дрвеном балкону. »Гле, ето она мала из циркуса« рече ми мој друг и поче се смејати и погледати горе. Мене обузе нека пријатна збуњеност. Опет осетих како ми срце поче јаче да удара, и као да ми неке неприметне сузе наводнише очи. Продужисмо да играмо, али нисам више на игру мислио. Моје детиње срце било је узбуђено као ни једном дотле. Ја сам хтео нешто, али шта? не бих умео рећи; да и она игра с нама?... па, па шта онда?...

»Комм, комм,« рече јој мој друг смешећи се, ваљда с тога што, ето, говори немачки, и руком даде јој знак да сиђе. Она га прво погледа, па, и не мичући се, а била је главу наслонила на обе руке, као онај један Рафајлов анђелак на сикстинској мадони, — сасвим хладно одговори му: »Ich will nicht.« »Зашто? Комм, да се играмо« рече јој он, а при тим речма већ се није само смејао но це-рекао.

Она је ћутала и даље била озбиљна. Мени би криво због тог његовог церекања. »Баш је прави дивљак« мислио сам: »шта има ту смешно да ми је знати, и што је дира?« И мало је требало па да му то и кажем. Али опет сетих се да се због тога можемо и посвађати; па како то никако нисам желео, јер му после не бих могао и даље одлазити — уздржах се и ништа му не рекох.

»А каква је то игра што играте?« Запита га она немачки после кратка ћутања. Он ме погледа: »Шта каже?«

Ја сам већ тада прилично знао немачки, па, и не осврћући се на то што ме он упита, обрнем се њој и кажем јој како се игра зове. И данас се још сећам како сам у тај мах био узбуђен, и како ми је глас дрхтао.

»А твој друг не зна немачки?« запита ме она после тога. »Не зна« рекох јој. — »Онда ти могу рећи да ми се твој друг ни мало не допада!« »А зашто?« — »За то што је неучтив: кад год ме сретне увек ме дира и увек ми се смеје. Реци му да ме више не дира.« — »Хоћу«, одговорих јој ја, и чисто се осетих и јачи и већи.

»Је ли, бре, шта то говорите?« запита ме он, стојећи дотле мирно поред мене. »О игри« одговорим му ја. »Па хоће ли и она да игра с нама?« »Чини ми се да хоће.« »Позови је« рече ми он. И ја сам се баш крхао, да ли да је позovem или не, кад ме тек она запита: »Знаш ли ти да сам ја из циркуса?« »Знам«, рекох јој »А од куд знаш, је ли ти он казао?« »Није, био сам у циркусу па сам и тебе видео.« »А кад си био?« »Синоћ.« »Па, како ти се допало?« — »О, много ми се допало.« »Истина?!.. А шта ти се највише допало?« »Ти« рекох јој без икаквог премишљања, и то тако, као да ми је тај одговор био спреман много раније, па сам само чекао то питање. Она задржа свој поглед на мени. »Зар сам ти се, истина, тако допала?« — »Јеси« одговорих јој ја. Она ућута. Ћутала је тако неко време, па ме онда запита: »Хоћеш да играмо лопте?« »Хоћу« рекох: »ал' немамо лопту.« — »Имам ја, Чекај, сад ћу је донети.« И тако оде, и за мало изиђе носећи велику једну шарену лопту. »Гле« рече показујући нам је онако с балкона, и одмах затим стрча доле к нама.

И тако, дакле, оно што сам толико желео испунило ми се још првога дана: ми смо се познали и били заједно. Толико срећан као тога дана чинило ми се не могу више никада бити, јер и она мени у игри рече да ме воли. Тада већ они моји нежни осећаји насрам ње нису имали више граница, и чини ми се да ми је у тај мах заискала не знам шта, и рекла да урадим оно за што бих у напред знао да ми је немогуће, ја бих ипак покушао. Оно нешто ново, дотле незнано, што се тако изненада развило у мојој детињој души, а што сам ја, тако рећи, у зачетку приметно, било ме је тако раздрагало, да сам осетио како ми образи горе, а чуо како ми срце брзо удара и куца у грлу и ушима. Јер кад ми је рекла да ме воли, узела ме

је за руку, одвела ме мало на страну и шапућући питала ме: хоћу ли опет доћи, и рекла ми: ако дођем да не тражим мог друга, но да одем право к њима. Онда ми рече збогом, и отрча уза степенице.

Био сам блажен, и како ме после њена одласка није више ништа задржавало, то и ја у брзо одем кући. И од тога вечера скоро свакога дана одлазио сам тамо. Она је била сама с матером и, како је изгледало, морали су бити крајња сиротиња. Само ја то онда нисам примећавао. Напротив, и њихово шарено циркуско одело, што је у једном углу висило на зиду, изгледало ми је и лепше и богатије но најлепша хаљина моје матере и мојих сестара.

Кад год бих био тамо, њена је мајка скоро увек била у послу: или је шила, или плела, или прала. Била је то једна слабуњава, висока жена, од својих највише тридесет година. Мало је говорила с нама и непрестано изгледала тужна. Па док је она тако радила крај прозора, ја и Лили, (тако се мала звала) обично смо седели на кревету у дну собе, и ма чим се забављали. Имали су многе неке немачке илустроване новине и књиге са сликама и њих смо најчешће гледали и читали. Били смо кадри да, тако седећи и разговарајући се, проведемо читаво после подне. И верујте, и сад се са задовољством сећам неких прича које смо тада читали, и чим помислим на њих, обузму ме оне исте детиње импресије из тих дана.

А импресије моје тих дана створише један нарочити циклус којег дотле није било, и којег је у брзо после тога нестало једаред за свагда, баш као да је неко из душе моје узео читав један сплет осећаја и бацио га далеко негде од мене, тако, да више никад не знам за њега.

И видите, једино из тога и изводим, да сам баш тада био први пут заљубљен, ма да се ни једна од мојих доцнијих љубави не може ни у чем сравнити с том детињом љубави.

Па тако више пута играјући се с њом остајао сам код њих све док већ не дође време да оне иду у циркус. Шта више и тада сам с тешким срцем одлазио кући. И да је само њена мајка ма и најмањим знаком показала да се не би љутила, ако бих и ја пошао с њима, ја бих отишао; а на батине, које бих, у том случају, без сумње добио, не бих баш ни главе обрнуо. Тек, и ако нисам одлазио с њима на представу, ипак сам кући доцкан долазио, а што дотле није био мој обичај. Оца и матер варао сам како сам знао и умео, само, на моју срамоту, морам вам рећи, да сам ретко пролазио некажњен, што је опет онемогућило свако моје надање да још који пут добијем паре за циркус, а што сам поново почео да жељкујем. Држао сам да више у публици не бих био обичан гледалац, но у неколико њихов човек, на кога би се мала осмејкивала, кад год би прошла мимо њега, а они други вештаци (тада сам већ знао да се они не зову >комендијанси< но вештаци) питали њену мајку: >Ама који је оно дечко којег ваша Лили познаје?<...

И ко зна, можда је том приликом и мени пало први пут на памет да и ја будем вештак као што је Лили. Тога не могу тачно да се сетим. Знао сам само толико да сам једно време премишљао о томе, и како ми школа није баш ишла од руке, што ми, у осталом, није ни мало било криво, — то се за неколико дана била дигла читава бура у мојим детињским мислима. Али, срећом, то је брзо прошло: био сам се у томе погледу смирио, и са највећом решеношћу поново легао на крути јарам судбе и продужио да и даље учим >катихизис< и историју, ма да сам у души тврдо веровао да нити ћу бити поп, нити историчар.

Кад сам једнога дана отишао к њима, она је била доле на дворишту, играла лопте и чекала мене. Кад ме угледа, потрча к мени и рече ми, да се кроз недељу дана крећу и да иду даље. „Од куда ти то знаш?“ запитах је узнемирен. >Рекао господин директор мајци<. А је л ти жао што ћете ићи?“ запитах је, ма да сам тврдо веровао да ће ми рећи да јој је жао. >Јесте, жао ми је< одговори она.

Та ме вест веома изненади; јер за чудо, дотле ми није ни једном пало на памет, да је и тај циркус дошао само за кратко време, као што су и остали; још читаву недељу — дана мало ме умири. А ви знате да недеља дана није деци то исто што и недеља дана одраслима.

(СРШИЋЕ СЕ).

ПРИВИЋЕЊЕ

— ПО ПУШКИНУ —

Смрт сам вид'о страшну... Кезила се на ме,
На мом прагу села, — спречила ми пута;
И гроб свој сам вид'о! Препун ли је таме,
Ту је моја нада мраком притиснута!

Ја умрети морам... И младости моје
Утрвену стазу нико познат' не ће;
Људи ће исказат' сажаљење своје —
И камену плочу на мој гроб донеће!

Збогом, тужни свете, куд су стазе мрачне,
Моје наде тону у пучину вала,
Где мој живот бедан нема наде зрачне,
Где је љубав моја била сусрет зала.

Као мирна сенка тајанствена шума
Углед'о сам самрт где се к мени креће;
Мој укочен поглед бесвеснога ума
Праштати се мора — душа ми излеће...

Београд, 1898. г.

Бор. Л. Цеклић.

ГДЕ ПОМОРАЊЕ ЗРУ

од
Н. А. ЉЕЈКИНА

(Наставак)

XXX

Иванови и Коњури стигоше на жељезничку станицу.

— Па то је она иста станица, на коју дођосмо из Марсеља и Монте-Карла, — говорио је Николај Ивановић. — Јеси ли ти казала да нас возе на ону станицу, одакле се иде у Италију? упита он жену.

— Казала сам, како не би? Рекла сам просто: ља гар пур Ром.

— А зар се Рим зове на француском рум? зачуђено постави питање Коњури.

— Да, да! Рим је — Ром по француском, одговори Глафира Семјоновна.

— Е, видиш ти чуда! Такав град, и опет носи пијаначко име: ром, рум! И још, тамо бајаги папа живи! Мора бити, да нам отуда довозе и бели и црвени рум?

— Од куда би ја то знала, Иване Кондратићу? У пансиону се нисмо учили о пићу.

— Видиш, један исти пут води и у Рим, и у Монте-Карло... сад већ то видим, — рече Николај Ивановић разматрајући жељезничку карту.

Погледа на карту и Глафира Семјоновна, па рече:

— Заиста, исти пут. Ево Нице, одакле ми сад идемо (она показа прстом на једну тачку); а за овом црвеном цртом стоји Италија... Видиш где пише: Италија? И тако, ми идемо овуда у Италију, јер другога пута из Нице нема. А на путу нам је и Монте-Карло. Видиш, како је наштампано: Монте-Карло?

— Пролазимо, значи, поред те јазбине? упита Коњури Глафиру Семјоновну.

— Да, поред ње.

— Е, бар са задовољством да пљунем на ту станицу.

— Заједно ћемо то урадити, прихвати Николај Ивановић.

— То би од вас било глупо. Као да сте дечурлија... рече на то Глафира. — Јер само она пљују на место, где се ударе. Дакле и ви сте брадата деца.

Зауставише се на станици. Носачи потеглоше пртљаг. Онај гостиничарски момак, што прати омнибус стаде распитивати, куд ће се с пртљагом.

— Ром, Ром, Ром... доказује му Глафира Семјоновна.

— Било у рум, или у коњак, тек да изидемо из вашег славног града, из Нице, — додаде у шали Коњури.

Момак их поведе на касу, предаде пртљаг, купи им билете до Рима, те стаде нешто тумачити.

— На талијанској граници ваља прећи у друге вагоне, — преводи Глафира. — Али зато, билети нам важе четрнаест дана, и ми, ако зажелимо сићи уз пут, можемо се задржати на свакој станици, — весело додаде она.

У њеној глави сену у тај пар мисао, да ће може бити успут наговорити мужа и Коњурина да сићу у

Монте-Карлу и да се тамо задрже до идућег воза, једно три часа, те да опет играју у рулет.

— Зар је нама до оклевања? рече Николај Ивановић и махну руком.

— Право у Рим. Из Рима у Неапољ, а одавде у Венецију, па онда — кући.

— Да, да. Управо у Рим да се иде. Нека нас тамо румом угосте... прихвати Коњури. — Е, знаш ли, брате, да нисам могао ни замислити, да је Рим пијаначки град.

Момак из гостионице, извршивши свој задатак предајом пртљага и куповином карти, уведе наше путнике у чекаоницу прве класе, спусти покрај њих ручни пртљаг, велике мараме с јастуцима, и скинувши капу стаде и очекиваше нешто.

— Шта? Хоћеш на чај... пур буар? упита Николај Ивановић и насмеја се. — А зашто ви пљачкате путнике по гостионицама? Ми рјус, и ви — франсе ваљада живимо у љубави, јербо смо другови, — ами. А овако, какво је то „вив ља Рјуси“ од ваше стране? Ево ти пола франка. А више не дам. Не заслужујете ни то, врагови једни!

И он даде малу, сребрну монету.

На неколико минута затим стиже из Марсеља воз, што иде на талијанску границу, и супрузи Иванови с Коњурином седоше у један купе. Кад се воз кренуо, Коњури се прекрсти.

— Ни из једнога града нисам одлазио са оваквим задовољством, као из овога, проговори он.

— Нашли сте чим да се похвалите! Боље је да умукнете. То је с ваше стране право дивљаштво и ништа више! одговори му Глафира. Људи са свих страна долазе овамо и хвале Бога што виде овај благословени крај, а ви се радујете што из њега одлазите!

— А како се не би радовали, кад толики новац оде а човек ни „сркнуо ни лизнуо“! И да смо остали отишло би још више.

— Ех, ко то зна? Дешавало се да човек изгуби све до последње паре, и кад ову баци — срећа му се обрне и он само грће новац. О томе сам читала толико пута у романима.

— У романима нема истине.

— Ах, Боже мој! Та зар и сами нисте запазили да се човеку враћа срећа тек после великога губитка?

— Та, бивало је и тако...

— Дабогме, а ми смо у Монте-Карлу свега једно вече играли.

— Тако је... истина... Грех би био говорити... Али већ одлазимо, па... хвала Богу.

— Ништа то не значи што одлазимо. Проћи ћемо крај Монте-Карла, па се можемо задржати у њему.... Карте нам важе две недеље дана. Само би требало да склоните на то овога мог башибозука, рече Глафира и главом махну на мужа.

— Не саблажњавај ме, Ево! узвикну овај.

Воз је час искакао на морску обалу, час се губио у тунелима, па је поново избијао из ових. Изгледу уз пут беху чудни и разноврсни: најпре морско плаветнило, што се додирује с плаветнилом неба; па онда кршно стење; богате виле на литицама, што тону у раскошном зеленилу.

— Тфу! шта је ту самих тунела! говорио је Николај Ивановић. — Још ни пола часа како путујемо, а већ смо седам тунела прошли.

— Где ли би ми доручковали, мила госпођо? пита Глафиру Коњурин. — Мој стомак већ свира контрабасом.

— Па, у Монте-Карлу шта ће нам боље место?

— А зар стоји тамо воз тако дуго?

— Шта се нас тиче воз? Рекох вам једном, да нам карте важе четрнаест дана. Ми ћемо изићи с нашим ручним пртљагом, па ћемо доручковати, и идућим возом продужити пут. Возови, скоро свакога часа овуд пролазе.

— Глаша! Не саблажњавај! викну Николај Ивановић. — Знам ја зашто ти баш ту хоћеш да застанеш!

— Чуда Боже! Негде нам ваља доручковати, а с овим картама то се може учинити. Што би се глађу морили? Изиђимо у Монте-Карло...

— А зашто баш у Монте-Карло? Ваљада немамо других станица?

— Друге су станице мање и ко зна да ли имају бифе; за Монте-Карло већ знамо, тамо су величанствени ресторани и раскошне кафане... Попијте који коњак, прихватите се својски...

— Не, не, боље ће бити да се на другој којој станици задржимо. Што ће нама раскошан ресторан? Нека се нађе хлеба и кобасица, — то нам је доста... Видиш, заборавили смо то собом понети... Ми смо то увек собом носили, само сад идемо без ичега, без хлеба, кобасица, вина.

— Тако мора бити, кад си наједанпут окупио: „хајдемо, хајдемо!“ Зато и идемо као на пожар. Но, Монте-Карло је град, у Монте-Карлу кад би се задржали, могли би наћи и вина и мезета, колико нам је воља. Да се задржимо, дакле, у Монте-Карлу.

Николај Ивановић плану.

— Бог с тобом! Јеси ли ти при себи? Ми једва чекамо да умакнемо куд нас очи воде од тога карташког вертепа, и то што пре, — а ти окупила да се задржимо баш ту! викао је он.

— Карташки вертеп?... Ми не стајемо ради карташкога вертепа, него — ради ресторана.

— Знамо, знамо... Од ресторана је свега десет корака до карташкога вертепа, одговори Коњурин.

Ах, Боже мој! Зар сте ви деца, па не можете да се уздржите од игре!

— Ех, госпођо драга, човек је слаб и срце му није од камена.

— Е, онда, ја ћу вас уздржати...

— Ти? Ха, ха, ха! насмеја се Николај Ивановић. — Ти? Страсна карташица?

Локомотива умањи пару и воз се приближавао станици.

— Monte-Karlo! повикаше кондуктери, који још у ходу воза поскакаше на платформу.

— Ево Монте-Карла! Устајте, господо, дајте што пре ручни пртљаг и јастуке, ако хоћете добро да доручкујете! рече Глафира људима, па дохвати свој пртљаг и изиде на платформу.

— Глаша! Глаша! Боље ће бити да идемо на коју другу станицу... говорио је Николај Ивановић жени, али

ова поново скочи у купе и извуче отуда на платформу путничку одећу и један јастучић...

За њом се стаде спуштати и Коњурин, са својом великом јастучином.

— Иване Кондратићу! што ти силазиш? Знаш ли ти да је то Монте-Карло? — говораше му ради објашњења Николај Ивановић.

— Све једно, одговори Коњурин. — „Бог ће чувати, а свиња ме не ће појести.“ Јако сам ти огладнео. Знаш, хвала Богу, да синоћ, после губитка на рулету, нигде нисмо вечерали, па сад ваља подобро се набокати.

— Ја нећу да изиђем овде... Ви како хоћете, али ја нећу... Ја идем даље... Ја не желим...

— Немој бити тако ћудљив, Никола Ивановићу. Водимо те у ресторан, а не у рулет да играш. Излази одмах овамо!

— Али, свињарија је то од вас, што поступате тако! Ви остајте, а ја идем.

— Па иди, ако можеш без карте. Карте су у мене.

— Глаша! Побој се ти Бога!...

— Излази, излази одмах из вагона... Воз полази!

— Ђаво би га знао шта то све значи! викну Николај Ивановић, па избаци на платформу заостали пртљаг и један шал, и сам искочи из вагона.

Воз се лагано удаљавао од станице.

(НАСТАВИТЕ СЕ)

БЕГУНЧЕВ ДЕО

— HUGES LE ROUX —

I

— Погодите, где су ме лане почастили гуском о Бадњем вечеру, рече Константин обрисавши салветом своју плаву брадицу.

Ми знађасмо, да је тада наш пријатељ боравио у својој рођеној земљи — Русији, и ја одговорих:

— Ви сте зацело сладили са породицом неку добру гуску, заклану у очи Божића — на обалама једне од ваших сибирских река, које су шире него ли наша мора! Константин на то одмахну главом.

II

— Не, рече он, ја бејаш већ оставио моје родитеље и кретох на пут за Европу; већ недељу дана путовах. А путовао сам саоницама, да доспем до Иркутка и лађе. Рачунали смо, да ћемо у варош стићи у очи Божића, па зато смо се још у напред решили, да ту једну ноћ отпочинемо. Али путови бејашу рђави, снег је тако сипао коњима у очи, да смо их морали испрегнути око седам сахати на неколико километара до Иркутка, пред првом кућом једног малог села, које се звало: Зитма. Као готово сва села сибирска, Зитма је само једна дуга улица, која води Европи. Наши се коњи сами зауставише пред првом светлом сенком, која им пут препречаваше. Ни прст пред оком није се видео; ноћ је била

веома мрачна, и да није било ове сенке од куће може бити, да би смо и прошли кућу. Светлост нас трже, мој кочијаш скочи на земљу и оде па закуца на вратима.

— Хеј! — ђ! — је ли близу гостионица, чико? — упита једног мужика доброћудног изгледа, који се појави на прагу, у својој црвеној кошуљи, са лампом у руци.

— Зашто тражиш гостионицу — одговори старац; кућа је моја божињем госту отворена, као и моја штала за његове коње.“ „Али ја имам једног путника са мном.“ „И он ми је добро дошао“.

На ове речи, мужик остави своју лампу, изиђе из куће, приближи се саовницама и врло учтиво позва ме да сиђем.

Одмах сам приметно, да је наш домаћин један од имућнијих мужика; још боље се уверих по изгледу саме куће: беше то зграда једносратна но према употреби подељена једним доста пространим ходником на две повеће просторије: десно беше „горница“, празнична соба, с најлепшим намештајем и сликама од бакра; лево кухиња у коју ми уђосмо.

Кад нас угледаше жена мужикова и две му кћери, које беху покрај ватре, подигоше се, да нас поздраве, а деда сиђе с банка, где је надгледао окретање ражња. Сећам га се, беше врло стар човек, он се непрестано смејаше пружајући нам руке — као човек који није при свести.

— Дуња, рече домаћин обратив се старијој кћери, уступи твоје место путницима, да се огреју.

Млада ми девојка приђе веома љупко, те ми поможе да скинем бунду; она је имала првени „сарафан“ — знак да је девојка за удају; међу тим њена коса сплетена само у један курјук, показиваше, да још не беше испрошена.

— Нека би вам Бог дао мужа по вашој жељи, рекох седајући на дрвену столицу, коју ми приближи.

Она поцрвене и изађе из собе.

Деда беше дошао и готово чучнуо крај мојих чизама. Изгледало је као да хоће очима да прождере дивљач на ражњу. Од времена на време погледаше ме и увек се смејаше...

Одиста по свему се видело, као да је наш домаћин очекивао госте са којима ће да подели божињу вечеру; јер беше ту свакојакних ђаконија, — у колико је бар сибирски мужик могао само једном у години да набави. Прво и прво чорба од купуса традиционални „шчи“; затим каша на маслу; по том говеђина, па чувена печена гуска и на послетку кедрови ораси, да нам се не би стужило од толиких масних јела; а све ово заливасмо „квасом“ од ракије. — Из почасти према нама вечерало се овога пута у празничној соби. Било нас је свега једно десетак околу стола, мој кочијаш и ја са свим у прочељу, на месту домаћиновог.

Чим сам ушао у ову велику дворницу спазих један мали сто прислоњен уз прозор, на коме беше: запалена лампа, лонац кваса и хлеб.

Сваки пут, кад би нас послужили новим јелом ста-

рија кћи би устајала и најбољу парчад остављала на онај сточић.

Радознао, упитих мужика: „Зацело ти неки гост, који ти је веома драг, није дошао на част, или имаш у кући неког који ти је болестан?“ — Сви се око стола ућуташе и сви упреше погледе у нашега домаћина, који и ако беше у очевидној неприлици, јер и ја се збуних, ипак се и не узнемири и одговори гласом озбиљним:

„Овај хлеб, овај напитаk и ова светиљка доносе се на трпезу за оне, који не треба, да се виде“ — па за тим почеше да пију певајући мелодије народне. Ја нисам разумео одговор мужиков, па се користих приликом, те по други пут, када им „винце беше ушло у лице“ и на мене и не обраћаху пажње упитих, моју сусетку. „Који су то, што не треба, да се виде?“ „Брођињађи“ — одговори млада девојка; метну прст на уста, па додаде тихо „јадници.“

Право да вам кажем ја на то ни мислио нисам. Село Зитма једно од најважнијих на путу за Европу, у близини његовој је Ниртчинск где је мајдан Кара у коме раде осуђеници. Како је ова тамница једна од најгрознијих, то по стотинама осуђеника беже преко године. Разуме се, да то чине пре с пролећа, али се увек не бира време за бегство, већ кад се улучи згодна прилика. Па и тад бегунци и не мисле, да се одмах дочепају Европе, већ покушавају, да се удале за једно стотину миља, па се чак и погађају у службу код сељака за мало стреје над главом и парче хлеба. Али, и иначе са крајњег југа Сибира па до Урала бегунци живе само од милостиње. Јер кад би баш и имали нована, не би били сигурни. Они путују ноћу, усамљени али са поузданошћу, да их дуж пута чека прозор осветљен, који треба само да гурну, те да нађу за њих већ спремљен део: хлеб и чашу кваса. Мужници их помажу, јер веле то је воља Божја, он их је на то упутио. Али, да не би били доведени у искушење, да их одаду војницима, који их гоне, они неће да их виде.

Докле ми млада девојка ове појединости подлагано причаше, лак удар у прозор иза нас учини, те се изненада окренусмо. Одмах, као чаролијом неком, умукосе песме оних што пише; све очи беху упрте у прозорчић, који с поља гурнут, шкрипну. У исто време глас с поља из мрака јасно прозбори: „Нека вас Бог благослови!“ „И тебе!“ одговори мужик подигавши се, али се не помаче, него додаде: „Ми те очекивасмо; за тебе је део спремљен.“ — На пољу се зачу топот по снегу; прозор опет зашкрипа, раскрили се мало више и једна се рука појави; ова пипаше за тренутак, за тим шчепана хлеб, па је нестала у мраку.

Ми бејасмо сви — као и домаћин нам — на ногама. Нико ни речи да прослови, само се деда непрестано смејао. Рука се и по други пут појави, узнемајуће.

„Носи са собом“, рече мужик, не окренув главе, данас је Бадње вече... „Шта хоћеш још?“

„Молите се за мене!“ По том се зачу: дубоки уздах човечији, који испи боцу на испан, па онда поново шћм корака по снегу, што све шкрипи, али и овога нестала...

III

Константин се ућута; он гледаше преда се; поглед му је лутао занесен за удаљеном светлошћу племените душе мужикове, која са подножја Азије, до на праг Европе, светли у сибирској ноћи путницима: „што не треба, да се виде.“

Ј. С. П.

КЊИЖЕВНОСТ

Мерило за критичаре

Није потребно говорити о важности критике. Довољно је напоменути, да без добре критике нема валане књижевности. То двоје иде једно с другим, нераздвајно је једно од другог, исто онако, као што у сувременој парламентарној држави добре владе може бити само поред озбиљне и поштене опозиције. А све је то због тога, што је човек грешан створ. Да би што мање грешно, потребна је контрола.

Али којим погледима треба да се руководи критичар при оцени каквог књижевног производа? Са ког гледишта треба да полази? Шта треба да је мерило за критичара? О томе смо ради да кажемо две речи.

Има три гледишта, на која критика може да стане. Да их обележимо најкрупнијим цртама.

Обично критика тражи да су испуњени захтеви естетике, т. ј. да је производ лепе књижевности доиста леп. Ту се тражи да је спис, рецимо роман, складна целина, чији су делови сразмерно разрађени, да су поједини карактери типови своје врсте, да су ти типови што потпуније обрађени, да се све казује лепим стилем и језиком и т. д. Давно су ова правила израдили естетичари. Захтеви су доиста такви, да се нема шта приметити.

Друго је гледиште оно, по коме задатак књижевника није да смишља и ствара према естетичким правилима, већ просто да слика овај стварни живот, у коме се свакодневно крећемо. То је натурализам, чији је представник Зола. Ово ново гледиште у вези је с новим правцем мишљења, који је скроз реалан а оличен је у савременом природњачком материјализму. Као што је наука, критикујући стару метафизику и радећи у супротном правцу, створила реализам, тако се у књижевности, критиком старих писаца, онаких какав је био н. пр. наш Милован Видаковић, дошло до натурализма.

Може се усвојити да производ књижевни буде сагласан са стварним животом, ради чега писац, пре но што почне да пише н. пр. роман, треба добро да познаје људе и добро да проучи целокупни живот, у чијем се кругу крећу догађаји о којима прича. Али опет зато, поред свега тога — посао књижевника није то исто што и посао фотографа. У животу се не налази идеално лепо. То треба уметник да створи, и живот му само материјал даје. Прерада материјала, стварање идеално лепог — то је посао уметника.

Треће је гледиште, по коме је први задатак књижевности да васпитно утиче на читаоца, да поради на поправци и оплемењавању људи, да буде агитатор за прогрес друштвени. Тражи се да књижевност на првом месту корисно послужи друштву. И ако није таква онда, ма да је испунила све естетичке захтеве, нема вредности. Руског писца Толстоја можемо сматрати као представника овог утилитаристичког правца.

Захтеву да књижевност послужи као средство за постигнуће друштвених циљева нема места, онако исто, као што нема разлога ни захтеву да књижевност само слика стварни живот. Књижевник који би, пишући нпр. роман какав, непрестано имао на уму агитацију за извесне идеје, лако би могао превидити свој главни задатак (стварање идеално лепог), или не би свој прави посао свршио онако како треба. И с тога се не може усвојити гледиште утилитаризма. У осталом — производ одличног књижевника, написан према захтевима естетике, а с обзиром на стварни живот, увек ће корисно утицати како на ум тако и на срце читаоца.

До душе дух времена је такав, да се од сваког посла на првом месту тражи стварна корист. Што већи профит, што више ћара — то је врховни принцип наших дана. И није чудо, што том меркантилном духу времена подлеже и књижевност. И од ње се тражи да, пре свега, корисно послужи друштву људском. Али такво гледиште, по коме корист долази на прво место, не може се одржати. Књижевност, и у опште уметности, и од сада ће увек бити оно, што су и до сада вазда биле: стварање идеалне лепоте, које у животу нема или се врло ретко налази. А човек жуди за идеалима, ужива у идеалној лепоти; и тиме се, поред осталог, одликује од животиње. Због тога на прво место долазе захтеви естетике, а не захтеви користи.

А сад, пошто смо у најкраћем облику изнели сва три гледишта, да одговоримо на питање, које смо напред поставили: шта треба да је мерило за критичара?

Критика је дужна увек да полази с естетичког гледишта и пре свега да нам каже: да ли је производ лепе књижевности доиста леп. То је и посао њен. Тек после тога долази да разгледа спис и са других гледишта, т. ј. да каже: да ли му стварни живот служи за основицу и да ли је написан тако, како ће на читаоца корисно утицати. То је одговор на питање.

Нарочито наглашавамо, да ни натурализам ни утилитаризам не могу бити главне тачке, полазна гледишта. То чинимо с тога, што има страсних присталица ових нових погледа, који хоће књижевности сасвим нов правца да даду, сасвим нове задатке да поставе. Али све су то само узалудни покушаји. Естетика има прву реч. Нити се улога књижевности може свести на сликање живота какав је, нити је њен главни посао да агитује за социјалну реформу. Литература је једна врста уметности и њен је задатак сасвим други. Она треба да задовољи једну потребу људску: уживање у лепоме. Треба да ствара оно чега у животу нема а за чим жудимо, да ствара идеално лепо. То је њен прави посао.

Не поричемо да у захтевима Золе и Толстоја има тачака, које су потпуно на свом месту и које треба усвојити. Тиме ће у књижевности бити извршене из-

весне исправке од споредне вредности. Али то главну ствар не мења, то не значи „уништење естетике“. Књижевност ће и од сада бити оно што је и до сада била.

Таквим погледима на књижевност и критика треба да се руководи.

Р. Сш.

ЗАНИМЉИВЕ СИТНИЦЕ

Почетак XX века. Док се још сад у велико отпочео водити спор о томе: кад почиње двајесто столеће — да ли 1-ог јануара 1900 године, или 1-ог јануара 1901, — неће бити на одмет да напоменемо још једну пре годину дана појављену трећу комбинацију у овом питању, по којој изилази да је већ 6 година прошло од времена кад смо прешли међу XIX века. Овај је закључак изнео енглески испитивач Св. Писма др. Кунингам Тајк, у једном богословском журналу — *Homiletic Review* (јануар 1897 године).

Као што је познато, до сад је постојала хришћанска хронологија коју је саставио Дионисије Мали у VI столећу; по њој је рођење Исуса Христа било 754 године после оснивања Рима. Најновршније историско испитивање довољно је, да докаже неправилност ове хронологије, јер Ирод који је био жив, кад се Исус Христос родио, сигурно је умро 750 године. Сем тога Дионисије говори по апостолу Луки, да је Јован Крститељ, који је нешто мало старији од Исуса Христа, отпочео своју јавну службу у 15-тој години царовања Тиверија, и да је Исусу Христу тада било 30 година.

Према томе морало би се узети, да је оне године кад је Ирод умро Исусу Христу било већ две године, и онда се он родио 748 године. По овој поставци Кунингаму изводи да због овако погрешне хришћанске хронологије, ми сад живимо у 1904 години, то јест већ четири године у XX-том столећу.

Гоњење новина у Китају. — Ту скоро китајска царица издала је оваку наредбу: „Пошто новине служе само да драже масу народа, да руше друштвени ред, а новинари су талог литерарног сталежа, то постојање тако опасних оруђа неће повести никаквом добру. И зато наређујемо, да сасвим престану излазити новине у нашој држави, позатварати све издаваче и уреднике и подврћи их строгој казни“. Услед ове наредбе, престало је излазити 56 новина. Уредник „Китајског Прогреса“ Лијанг успео је да за времена умакне, али зато његова мајка, тетка, стричеви, браћа и рођаци леже у затвору. Боже! Каква сличност!

Подизање споменика. — У Безансону подићи ће се споменик Виктору Хигу помоћу прилога, са позивом на коме је потписан: граф Толстој, Ибсен, Бјерсон, Кармен Силва, и д' Анунције.

Бесплатни народни курсеви. — Професори на берлинском универзитету установили су бесплатне народне курсеве, на којима се читају лекције по свима гранама

науке. Лекције се читају четири пута на недељу и имају до 3000 слушалаца, већином фабричке раднике, занатлије, трговачке помоћнике и т. д. После сваке лекције води се дебата.

ПОШТАЛИЦЕ

Наравнали се. — Двојица предстану судији.

— Господине — рече један — овај нитков ударио ми шамар.

— На јеси ли ти њему вратио тај шамар? — пита судија.

— Нисам му вратио тај исти него други.

— После тако пријатељског поравнања суд не може ништа даље предузимати — одговори му судија.

У суду. — Кажу ми како си се кроз онако малу рупу могао провући те покрасти новце? — пита судија лопова.

— Која вајда и да ти кажем кад се ти никад онуда нећеш моћи провући! — одговори лопов.

Читаоцима

Звезда ступа, у име Бога, у трећу годину. Читаоци су имали прилике да се увере о њеној ваљаној садржини. Јер, нема спора, да она попуњава једну осетну празнину у нашој књижевности, доносећи лене и одабране ствари из наше и страних литературе.

Звезда ће се и од данас држати истога правца, само ће проширити свој програм уносећи нову рубрику *народне умотворине*.

Што је најглавније, **Звезда** је *најјефтинији* лист који само за *динар* месечно даје неколико оригиналних и дванаест преведених прича, један роман и пуно бележака из књижевности и друштва. Сем тога и критички је део у **Звезди** редовно заступљен.

Зато и рачунамо на потпору читалаца. Прва три броја штампано у 8000 примерака и шаљемо сваком за кога мислимо да ће лист држати. Ко не хтедне држати наш лист молимо га да нам бројеве врати, јер ћемо оног, који нам их не врати сматрати за свога претплатника.

Скупљачима из унутрашњости дајемо 20% рата, и молимо их да нам одмах прикупљену претплату поштом шаљу.

Сваки, који буде хтео држати наш лист, моли се да претплату на пошти или уредништву положи, јер ћемо само оног што се претплати сматрати за свога претплатника.

Уредништво и Администрација
„Звезде“.

Садржај: „Сузе младости“ (песма) — „Прва љубав“ (наставак) — „Привиђење“ (песма) — „Где поморанце зру“ (наставак) — „Бегуница дево“ — „Књижевност“ — „Занимљиве ситнице“ — „Пошталнице“ — „Читаоцима.“